

БРАНИСЛАВ МИЛАТОВИЋ

КУЛТУРА ЈЕЗИЧКОГ ИЗРАЗА У ШКОЛИ И СРЕДСТВИМА ИНФОРМИСАЊА

CULTURE OF THE LANGUAGE EXPRESSION IN SCHOOLS AND IN MASS MEDIA

The author states the indifference to the learning of the language in schools and the uncultured language expression in the mass media. He supports the more practical and rapid »solving of the problems in the field of applied linguistics« and formulates proposals in that sense.

Говорим испред Друштва за примијењену лингвистику Црне Горе, и као професор средње школе и истраживач проблематике примијењене лингвистике. Желим да укажем на неке појаве и проблеме културе језичког израза и да предложим извјесна рјешења.

Прије годину дана Друштво за примијењену лингвистику иницирало је рјешавање два проблема из области о којој данас говоримо, то су: први, *настава језика у основној и средњој школи и њени резултати* и, други, *култура језичког израза у средствима информисања*. Обратили смо се друштвеним, научним, културним и образовним организацијама и институцијама, које су заинтересоване и које могу да помогну у рјешавању ових проблема.

Потребно је указати на чињенице које су нас навеле да, као Друштво, иницирамо рјешавање ових питања. Полазимо од стања у школама и у средствима јавног комуницирања.

У средњим школама, укратко, ствари овако стоје: честа је појава да ученици не познају језичке категорије и њихове норме, на примјер, не познају падеже, глаголске облике и категорије ријечи. Све је ово карактеристично и за ученике који су са успјехом завршили основну школу. Чињеница је да из неких школа долазе ученици са солидним познавањем језика, али је

њих мало. У средњој школи наставе језика скоро и нема, она се занемарује, при чему се мора изузети мали број професора, па се дешава да ученици забораве и оно што су научили у основној школи, кад је тако, онда је јасно што се у основној и средњој школи тешко може говорити о резултатима наставе језика. Посљедице су озбиљне, ево неких од њих. Затајило је развијање логичког мишљења путем усвајања језичких категорија. Честа су непознавања законитости и норми стандардног језика. У обради умјетничког текста махом недостаје језичко-стилске компоненте, нема лингвистичког прилаза, заборавља се истина да је књижевно дјело умјетност ријечи. Велике су тешкоће у учењу страних језика, јер је познато да се страни језик не може успјешно савладати без познавања структуре матерњег језика.

Оваквом стању узроци су различити, указаћемо на неке. Прво, у формирању наставног кадра на факултетима махом се запоставља његово оспособљавање за наставу језика. Друго, мали је фонд часова у наставном програму средњих школа, па се обимно градиво из књижевности савлађује на штрб наставе језика. Треће, присутна је немарност наставника и просвјетних савјетника према настави језика, посебно у средњој школи, па се све своди на наставу књижевности. Четврто, бројне су слабости програма језика у средњој школи. Пето, до скоро је недостајало савремених уџбеника језика у средњој школи. Истина је да занемаривање наставе језика у основј школи, а нарочито у средњој школи, веома негативно дјелује на културу језичког израза у свим областима нашег живота. Ово су само неки од узрока, коријени оваквом стању културе језичког израза знатно су дубљи, сежу у културне, економске и друштвене околности брзог развоја и преструктурирања нашег друштва, што тражи посебне студије, а то није циљ овог реферата.

Задржаћемо се на средствима јавног информисања, али опет укратко. Чињеница је да су сва наша „средства јавног комуницирања“ пуна разних језичко-стилских неправилности, што понекад доводи до нејасноће. Узмимо, на примјер, наш дневни лист, који је садржајан и чита се, али се на његовим страницама могу сусрести језичке и стилске слабости, што доводи у недоумицу и умањује жељу за читањем. Погледајмо прву страницу листа „Побједе“ од 3. фебруара. У напису *Тражи се ријеч*, у другом пасусу, речница је дуга близу петнаест редака, а у трећем двадесет. Тако предуге реченице препуне су непотребних ријечи и уметнутих реченица, што отежава схватање смисла и потребно их је прочитати неколико пута да би се дошло до значења. Ово смета угледу листа који заслужује признање својим садржајем. На истој страни, у наслову и тексту чланка *Завршена иницијална фаза* употребљава се израз „иницијална фаза“, чији смисао тешко може докучити и образовани читалац без рјечника, а како ће разумјети обични радни човјек. Такве

се појаве чешће сусрећу у општинским, фабричким и другим гласилима, док је нешто боља ситуација у часописима. Коректура у многим гласилима је слаба и чини сметње у комуницирању са читаоцима.

Због свега овога, у Друштву за примијењену лингвистику поставило се питање да ли културни посленици, културне, научне, образовне, друштвено-политичке организације и институције да остају и даље по страни и да препуштају да се ствари одвијају стихички или да почне организована акција на рјешавању ове проблематике примијењене лингвистике. Свјесни смо чињенице да се стање не може брзо измијенити и да појединци и једна организација и институција не могу много на томе учинити. Мора се почети и дуго водити организована борба за културу нашег језичког израза, од основних и средњих школа, преко образовних, културних, научних, друштвено-политичких и привредних организација, до средстава информисања, завода, факултета, уз свакодневну бригу о култури језичког израза.

Убрзо се дошло до исте иницијативе у Одбору за језик Црногорске академије наука и умјетности. У непосредном контакту Друштва за примијењену лингвистику и Уредништва „Побједе“ поникао је предлог да се направи анализа једног броја листа и да се отвори стална рубрика посвећена борби за културу језичког израза.

Напомињем да је Друштво за примијењену лингвистику недавно формирано и претежно састављено од стручњака за стране језике, док су стручњаци за српскохрватски језик још у малом броју и читаво је Друштво у фази постепеног повећавања стручњака за матерњи језик. Једном ријечју, Друштво се постепено афирмише и бројчано снажи. Одбор за језик Црногорске академије наука и умјетности организовао је ове разговоре са циљем, како ми гледамо, да се сагледа стање културе језичког израза, узрочници тога стања и путеви рјешења те проблематике.

Наше Друштво поздравља ову акцију и жели да допринесе дугорочном проучавању и рјешавању проблематике у области примијењене лингвистике и да учествује у доношењу и реализацији програма. Овом приликом износим неколико предлога. Прво, потребно је формирати комисију за његовање језичког израза при Академији наука, у коју би ушли представници друштвених организација и институција које су заинтересоване за ово питање, а могу допринијети у креирању програма изучавања ове проблематике и његовом остваривању. Друго, Републички завод за унапређивање школства нема савјетника за српскохрватски језик и књижевност већ двије године, тај посао дјелимично обавља лице које је изабрано за друге дјелатности у Заводу. Потребно је што прије изабрати лице са потребним научним квалификацијама из области примијењене лингвистике и

методике, затим почети бавити се изучавањем узрока оваквог стања наставе језика у нашим школама и организовати семинаре на којима ће се велика пажња посвјећивати настави језика. Треће, у Републичком заводу неопходно је интензивирати рад на реформи програма за језик и у том циљу укључити стручњаке за ту област. Четврто, савремени уџбеници за језик почели су се радити и већ се употребљавају у средњим школама, на примјер, новосадски уџбеници за I и II разред од Ј. Кашића и Ј. Јерковића, сарајевски за I разред од М. Миновића и београдски за III и IV разред од Р. Симића. У нас је расписан конкурс и израбена концепција уџбеника за I, II и III разред средње школе, њихово излажење потребно је убрзати. Пето, Наставнички факултет још је у формирању, на њему треба ангажовати наставника који ће успјешно радити методiku језика и књижевности, а не само књижевности, и у том циљу потребно је отворити мјесто за наставника методике језика и стила, као што је то почето на неким нашим факултетима, конкретно у Београду и Загребу. Шесто, неопходно је повести борбу за културу језичког израза на свим нивоима нашег друштва, почев од мјесне заједнице, фабрике, друштвено-политичких, образовних, културних и других организација и институција, па до свих средстава јавног комуницирања. Седмо, у том циљу неопходно је организовати солидну лекторску и коректорску службу на свим нивоима, и на том плану активирати Друштво професора и наставника за српскохрватски језик и Друштво за примијењену лингвистику. Осмо, потребно је у листовима отворити језичке рубрике које ће истински допринијети његовању језичког израза. Девето, култура говорне ријечи посебно је питање и њу, такође, треба његовати у основној и средњој школи. Примјећује се да је стање говорне културе на радију и на ТВ боље него раније, али још није постигнут потребан ниво. Десето, нужно је повремено организовати разговоре о појединим питањима културе језичког израза и при томе искористити разне форме. Једанаесто, сматрамо да је неопходно формирати Институт за језик и књижевност у нашој Републици, како би се питање културе језичког израза поставило на солиднију основу и успјешније рјешавало.

Излагање завршавам мишљу да морамо тежити да у средствима информисања буде ријеткост наћи грешку, неправилан језички израз, чему солидна настава језика може највише допринијети.